

ANGELA PETCH

TOSKANOS PASLAPTIS

Iš anglų kalbos vertė
Birutė Bersėnienė

Sofoklis

VILNIUS, 2024

*Quant'è bella giovinezza
Che si fugge tuttavia!
Chi vuol esser lieto, sia:
Del doman non c'è certezza.*

Lorenzo de' Medici (1449–1492)

*How lovely is youth
Which is over far too soon!
Grab your happiness while you may:
There is no certainty in tomorrow*

(Autorės vertimas iš italų k).

Kokia nuostabi jaunystė
Ir kaip greitai ji praeina!
Nepaleisk iš rankų savo laimės,
Nes dėl rytojaus negali būti tikras.

PROLOGAS

Suūkia pelėda, ir tolumoje nuo Mėnulio kalno atsklinda vilkų staugimas. Įsivaizduoju, kaip jie, susispietę krūvon ant kalno keteros, glaudžiasi vienas prie kito ir, keldami snukius aukštyn, traukia savo melancholišką giesmę. Jiems už nugarų, tamsiai mėlyname, kone juodame danguje, mirksi žvaigždės. Gerai žinau, kad ir kaip stengčiausi vėl užmigti, manęs nepaleis prisiminimai. Jaučiuosi bejėgis prieš juos.

Mūsų kaimo mokykloje buvo tik vienas mokytojas. Mes visi, trisdešimt trys įvairiausio amžiaus vaikai, mokėmės kartu toje pačioje patalpoje, vienintelėje mūsų klasėje. Žiemomis spiedavomės prie malkomis kūrenamos krosnies, o vasaromis būdavo plačiai atlapoti visi langai, įstatyti aukštai palubėje, kad neblaškytų mūsų dėmesio, tad iki mūsų atskriedavo kalnų vėjo dvelksmas.

Esu vienintelis sūnus šeimoje. Visada svajojau turėti jaunesnįjį brolių, bet mano motinos pilvas daugiau niekada taip ir neišsipūtė. Todėl susidraugavau su greta sėdėjusiu jaunesniu berniuku: prilaikydavau jo ranką, vedžiojančią lentelėje raides, užstodavau jį, kai kiti užgauliodavo mokyklos kieme. Mudu taip pat dalydavomės skurdžiu *merende* – džiovintų kriaušių skiltelėmis ar vakarykštės duonos žiaubere.

Jam ūgtelėjus, po pamokų abu landžiodavome po olas, kuriose ant vėsių akmens sienų slėpėsi uodeguotieji varliagyviai –

tamsoje blizgančios salamandros. Rytais keldavomės labai anksti, kad spėtume pamatyti, kaip virš Friarsų kalnų viršūnių sklando migruojantys paukščiai. Sėlindavome ant pirštų galiukų, stengdamiesi neužminti ant po kojomis čežančių auksinių lapų ir žemėn nukritusių kaštonų. O kai mudu tapome ginklo draugais, kartu ėmėme kovoti su pavojais. Bandėme susiremti su blogiu.

Niekaip nesiseka užmigti. Vėl prisimenu tą naktį, kai jau po kelerių metų ropščiausi aukštyn olomis, stengdamasis aplenkti sargybos postus. Prislinkdavau prie sargybinių taip arti, kad girdėdavau, kaip jie šnibždasi. Troškau surasti jį, sėdintį ant uolos ir laukiantį, kol patekės saulė virš mūsų nepaprasto grožio purpurinių kalnų. Argi buvo visiška beprotybė viltis, kad galėtų išaušti bent viena taikos diena? Juk mokykloje buvome skaitę apie Didįjį karą: žinojome, kad vokiečių ir britų kareiviai Kalėdų dieną sutarė trumpam nutraukti kovos veiksmus ir kartu žaidė futbolą, o jų apkasų tranšėjų šonai laikinai tapo aikštelės ribomis. Meldžiausi, kad jis būtų ten, viršuje, sėdėtų, įsmeigęs žvilgsnį į rūke skendinčius mūsų kalnus, kurių papėdėje vyksta brutalus karas. Nejaugi tikėjausi per daug?

Neišklysdamas iš kelio, stabtelėjau prie didžiulio kupsto. Nuo pūvančios mėsos smarvės vos neapsivėmiau. Man ant tako veidu į žemę gulėjo žmogaus kūnas, jau priklotas nukritusiais lapais. Jis buvo susidėjęs rankas sau po galva – atrodė, tarsi snaustų. Nustėrusia širdimi parverčiau jį – nors buvę likę tik pusė veido, mačiau, kad tai ne jis.

Pasukęs atgal į okupuotą mūsų kaimą, kuriame paprasti gyvenamieji namai dabar buvo paversti barakais ir ginklų saugyklomis, išgirdau jo riksmą. Šio agonijos persmelkto klyksmo jau niekas nepajėgs ištrinti iš mano atminties. Jis sklido iš mūsų buvusios mokyklos. Pro grotomis užkaltą aukštą langą veržėsi šviesa. Būdamas mažas, daugybę kartų žvelgiau pro

tą langą iš vidaus. Stebėjau, kaip vėjyje supasi dviejų kiparisių viršūnės, trokšdamas atsidurti lauke, ant žole apaugusių šlaitų. Pasilypėjau ant kibiro, norėdamas pažiūrėti vidun, bet pėda paslydo, ir metalinis daiktas sutarškėjo nakties tyloje. Pradėjo loti nubudę šunys.

Laukan išpuolė sargybiniai, pasiruošę mane sutramdyti. Tai buvo mano kaimo žmonės – dėl to pasidarė tūkstantį kartų skaudžiau. Šie vyrai, vyresni ir jaunesni, su kuriais užaugau, suklaidinti melagingos politikos, dabar vilkėjo milicijos uniformomis. Sugriebę jie tempė mane vidun, o aš priešinausi, spardydamas juos, keikdamasis ir spjaudydamas į išdavikiškus jų veidus.

Jie žiauriai jį kankino. Pririšo viela prie kėdės, aiškiai per mažos suaugusiam žmogui. Sulenkti jo keliai buvo pakelti aukšty. Matėsi sudarkytos intymiausios kūno vietos. Staigiai puoliau į priekį link jo, bet mane tuoj pat sugrėbė ir nebepalėido. Laimei, jis neteko sąmonės, o jo sukruvinta galva palinko pirmyn lyg meldžiantis.

Bet baisiausią išdavystę patyriau iš žmogaus, kuris dabar šlykščiai šypsojosi, sakydamas, kad netrukus ateis ir mano eilė. Buvo sunku patikėti, jog jis taip pasielgė. Pasodinęs mane, jis, mosuodamas plaktuku, ėmė kalti mano pirštus prie stalo vinimis. Klykiau, apimtas agonijos. Žvelgiau pro langą, nenorėdamas matyti krauju aptaškytų juodų jo marškinių. Iš skausmo sukandęs dantis, žiūrėjau į kiparistus, negalėdamas patikėti, kad jau niekada nebebūsiu laisvas, kad daugiau nebeklaidžiosiu kartu su savo jaunuoju draugu, kad niekada neapkabinsiu merginos.

PIRMAS SKYRIUS

1999 metų vasaris

Niūrią vasario popietę Šiaurės Londone Ana vartosi lovoje: šiandien ji pasiliko namie, nes jau dvi naktis negalėjo išsimiegoti. Įsiklauso, kaip apačioje gatve zuja po darbų grįžtantys žmonės, kasdien kursuojantys miesto transportu į darbą ir atgal. Moterį kone apima piktdžiuga dėl to, kad šią akimirką jai nereikia stumdytis gatvės šurmulyje.

Gyvenimas ją mėto ir vėto. Neteko darbo; neseniai mirė motina. Sakoma, kad nelaimės aplanko iš karto po tris, – ji svarsto, kokia bus trečioji.

Vos tik Anai užsnūdus, pasigirsta durų skambutis. Atsidususi, murmeldama „ateinu, ateinu“, ji išsiropščia iš šiltos lovos ir atidaro savo buto trečiame namo aukšte duris.

– Jums siuntinys, panele, – jaunas pašto darbuotojas išsišiepia. Nenustodamas šypsotis, jis nužvelgia moterį nuo galvos iki kojų. Ji tvirčiau įsisupa į chalata. Paėmusi paketą, Ana užtrenkia duris jaunuoliui prieš nosį, tada nušlepsi į virtuvę ir įjungia virdulį.

Paketas atrodo didokas. Ji tikėjosi jo sulaukti, nors stūmė mintis apie tai kuo toliau nuo savęs. Kai praeitą savaitę jiems buvo perskaitytas motinos testamentas, advokatas paminėjo, kad kartu su penkiasdešimčia tūkstančių svarų Anai paliekamas atrinktų dokumentų segtuvas. Hariui bei Džeinei, jos broliui ir seseriai, atiteko visa kita. Kol Pelegrinas Smitas iš

kompanijos *Smythe & Sons*, vilkintis susiglamžiusį juostuotą *Savile Row* kostiumą, nuobodžiai skaitė ilgą testamentą tekstą, Ana stebėjo, kaip tarp lango stiklų blaškosi įkliuvusi musė. Kartkartėmis moteris užmesdavo akį į priešais sėdinčius brolių ir seserį, gerokai vyresnius už ją. Pagalvojo, kad Haris nutuko ir prapliko, o Džeinė atrodo kaip jau susenusi vidutinio amžiaus moteris, nors jos nepriekaištinga šukuosena buvo supurkšta laku ir atrodė naujai. Ana niekada nesijautė jiems labai artima. Ji gimė tada, kai brolis ir sesuo jau patys galėjo tapti tėvais. Kai ji netikėtai atkeliavo į šį pasaulį, motinai jau esant arti keturiasdešimties, nusistovėjęs jų šeimos gyvenimas staiga apvirto aukštyn kojomis.

Ji pasidaro sau didesnę puodelį *Earl Grey* arbatos ir nešasi į lovą kartu su paketu. Jame matyti kartono dėžė, įvyniota į popierių. Tos dėžės dangtis perrištas senu batraiščiu – timplėlėjusi ji, Ana iš karto atriša ir atidaro dėžę. Ant viršaus ji mato rudą voką, ant kurio įmantria motinos rašysena išraitytas jos vardas. Dėžėje pridėta bloknotų ir susuktų popieriaus lapų, perrištų jau atgyvenusiu elastiniu bintu, taip pat įdėtas gabalas sulankstyto audeklo.

Ana ištraukia iš voko liniuoto popieriaus lapą, kokių galėdavai pamatyti pigiuose senamadiškuose bloknotuose. Kairėje lapo pusėje, pačiame viršuje, atspaus tos kelios žibuoklės. Motina parašė angliškai – nors ji kalbėjo su stipriu akcentu, bet rašė tikrai puikiai.

Vilouso Endas,

1997 metų rugpjūčio 16 diena

Mano brangioji Ana,

kai visa tai skaitysi, būsi mane jau palaidojusi. Gal ir buvo išlieta truputį ašarų, bet tikiuosi, kad apskritai ši

proga visus nuteikė giedrai. Bažnyčioje galbūt skambėjo mano taip mylima itališka muzika, o paskui visi pasivaišinate spaghattata, mano mėgstamais tradiciniais spagečiais su neįmantriu padažu. Įsivaizduoju, kad taip pat pasidalijote prisiminimais. Gal šeimos nariai paminėjo ir mano karštą būdą, ir mano baisias anglų kalbos klaidas. Nesvarbu, ar žmonės mane prisiminė geru, ar blogu žodžiu, – su viskuo sutinku. Pazienza! – taip mes sakome. Tik man sunkiai sekėsi išmokti kantrybės.

Turiu daug ką tau papasakoti. Galbūt elgiuosi bailiai, pasirinkusi viską aprašyti, užuot papasakojusi, mudviem susėdus vienai priešais kitą. Man buvo sunku apsispręsti, kaip geriau pasielgti. Jei būčiau išklėjusi viską, ką man teko išgyventi per karą, tai galbūt būtų sukretę ir viską sujaukę. Cataclismico, disastroso... Šie žodžiai itališkai reiškia beveik tą patį. Tarp anglų ir italų kalbų yra daug panašumų, bet skirtumų – dar daugiau. Aš tai patyriau iš pat pradžių, vos tik atvykusi.

Kai gydytojai pranešė, kad man neoperuojamas vėžys, nusprendžiau peržiūrėti visus savo užrašus ir sudėti krūvon netvarkingai išsimėčiusius prisiminimų fragmentus, tai vienur, tai kitur bet kaip užrašytus tomis akimirkomis, kai man to labai reikėdavo. Pavadinkime šiuos užrašus savotišku dienoraščiu. Skaitydamas testamentą, mano advokatas bus paminėjęs, kad šie užrašai priklauso tau. Gal pamanei, jog tave nuskriaudžiau. Hariui, be jam skirtų pinigų, atiteko ir Vilouso Endas: žinau, kad jis sugebės sutvarkyti tuos senus, skersvėjų kiaurai košiamus pastatus. Tavo broliui visada patikdavo apsistoti toje vietoje, be to, jam – kompanijos direktoriui – ji labai tiks. Džeinė paveldėjo mano brangius papuošalus. Ji nuo mažens mėgo jais dabintis.

O tau atitenka ši dėžė, pilna mano prikeverzotų popieriaus lapų. Tai mano atminties perlai – palieku juos tau. Tikiu, kad, perskaičiusi viską iki galo, suprasi, jog niekada neketinau tavęs nuskriausti, mano brangioji dukra. Kai kurias detales gal ir primiršau, metų tėkmei mus plukdant tolyn. Neaprašinėjau kiekvienos dienos, todėl pasakojime rasi tuščių tarpų. Niekada neišdrįsau pasakoti apie savo gyvenimą visiškai atvirai, bet dabar jaučiu pareigą tai padaryti. Dėl to ir rašau šį dienoraštį.

Perskaityk, kai turėsi laiko. Daryk su juo, ką panorėsi. Tai yra mano palikimas tau.

Tave mylinti mama

Ana atsiremia į pagalvę. Ji jaučiasi suintriguota, bet kartu ir supykusi dėl to, kad motina viską pateikė taip paslaptinai. Jų santykiai niekada nesiklostė lengvai. Mama buvo ūmaus būdo, linkusi dramatinizuoti. Vieną momentą ji čiupdavo dukrą į glėbį, glausdavo ją prie savęs, o kitą jau atrodė nutolusi, visiškai svetima, nerodanti savo jausmų – regis, joje derėjo priešingybės. Motina dažnai minėdavo „kataklizmus sukėlusius“ įvykius.

Ana prisimena vieną nutikimą, kai jai buvo kokie šešeri metukai. Pastūmusi duris į kambarį, kur tuo metu sėdėjo prie stalo ir rašė jos motina Inesa, mergaitė paklausė:

– Kada pagimdysi dar vieną kūdikį? Neturiu su kuo žaisti.

Inesa paskubomis užvertė sąsiuvinį, į kurį ką tik kažką rašė, ir atsisukusi apkabino savo mažąją dukrelę.

– Tavo mama jau per sena tam, – ištarė ji, bučiuodama Aną į skruostus, – be to, iš kur aš gaučiau meilės dar vienam vaikui? Dabar visą savo meilę atiduodu tau, mano mažoji *tesoro*.

Ji labai aiškiai tai prisimena, nes motina tik retomis akimirkomis parodydavo jai švelnumą, ypač matant Hariui ir Džeinei.

Anos brolis ir sesuo buvo užsiėmę savais reikalais. Jie buvo gerokai už ją vyresni ir be gailėsčio šaipėsi iš jaunosios sesutės.

– Tu esi netyčiukė, gimusi per klaidą, – kartą atsainiai per petį mestelėjo jai Džeinė. Anai ta pastaba įsmigo širdin. Todėl ji augo galvodama, kad yra mažiau mylima nei didieji vaikai. Mergaitė nuolat jausdavosi niekam nereikalinga. Ji ilgam būdavo paliekama viena, kai jau beveik suaugę brolis ir sesuo eidavo į šokius ar su draugais į kiną.

Keista, bet Ana pajuto artimesnį ryšį su motina, tik šiai jau atsidūrus Klermonto globos namuose, kuriuose ir mirė. Kai Inesai sutrikdavo nuovoka, Ana mokėdavo ją nuraminti.

– Mama, papasakok apie tai, kaip gyvenai Italijoje, prieš atvykdama į Angliją, – paprašydavo ji ne tik iš smalsumo, mat buvo labai mažai girdėjusi apie tą motinos gyvenimo atkarpą, bet ir dėl to, kad motina nurimdavo, pradėjusi šnekėti apie savo itališkąją praeitį.

Kartais Inesa pati imdavo pasakoti, versdama klausytis, nors Anai būdavo sunku suprasti padriką motinos šneką. O kartais ji išvis atsisakydavo kalbėti, tik žiūrėdavo pro langą, įsmeigusi žvilgsnį į tolėliau plytinčius sodus ir jūrą. Per vieną iš paskutinių Anos apsilankymų, likus jau nedaug laiko iki Inesos mirties, ji atrodė pavargusi, vis imdavo pasakoti itališkai nesuprantama dukrai tarme, todėl ši neprieštaravo, kai motina nutilo. Abi nugrimzdo į savas mintis. Jos sėdėjo tylėdamos, susiėmusios už rankų: Ana leido motinai laisvai paklaidžioti savo mintyse. Atrodė, kad kartais, kokiam atsitiktiniam garsui ar kvapui sužadinus Inesos atmintį, ji vėl imdavo pasakoti taip, tarsi koks įvykis būtų nutikęs ką tik. Netoliese keliu prazvimbus motociklui, moteris tarsi iš naujo panirdavo į praeitį.

– Kiti leidžiasi žemyn į miestą. Šiandien per karštą, kad eitume į šokius, bet gretimą kaimą jau užėmė vokiečiai. Jie šluoja žmones iš kaimų...

Ana pritardavo motinai, priimdavo jos pasakojimą kaip kasdienišką istorijas.

– Tikrai, mama? O kas nutiko paskui?

Tačiau retkarčiais ji pasijusdavo taip, lyg būtų įsibrovėlė, besiklausanti labai asmeniškų dalykų.

– Jei jie sužinos, pakliūsiu į didelę bėdą. Bet buvo labai karšta. Palaidinė prilipo man prie kūno, išsidraikę plaukai slinko vandens paviršiumi tarsi žolės. Jis laikė mane stipriai suspaudęs...

Tokiomis akimirkomis Ana nereaguodavo. Tik pasistengdavo pakeisti temą arba paimdavo motinos fotografijų dėžutę iš spintelės greta lovos, ir jos kartu žiūrindavo šeimos nuotraukas.

Pasitaikydavo popiečių, kai motina tik sėdėdavo, o jos skruostais risdavosi ašaros. Ana jas švelniai šluostydavo. Tokiais momentais Inesa priglusdavo prie dukters.

– Jis sugrižo, Ana, jis sugrižo. Bet aš niekada tavęs nepaliksiu. Tu esi gera mergaitė. Ypatinga dovana man.

Perversdama pluoštais surištus popieriaus lapus, Ana prisimena, jog būdavo sunku susivokti, kas tuomet dėjosi pakrikusiam jos motinos prote, ypač kai pasipildavo tokie keisti sakiniai. Kaip apmaudu, kad, regis, mama parodė jai didesnę meilę tik gyvenimo pabaigoje, tarsi daugiau negalėdama nešiotis giliai užslėptų jausmų. Anai labai reikėjo pajusti tuos jausmus augant, kol dar buvo maža.

Šaižus mobiliojo garsas staiga gražina ją iš praeities į dabartį.

– Ana! Atsiprašau, kad vakar tau nepaskambinau: buvau apsikrovęs darbais. Bet kodėl tu nepalaukei manęs?

Dabar ji nesiims raminti savo meilužio. Šią akimirką moteris nenori aiškinti, kad jai įgriso nuolat lūkuriuoti jo restorane, kad ją žeidžia užjaučiantys padavėjų žvilgsniai, kai laukdama ji iš lėto siurbčioja vyną, stengdamasi apsiriboti viena taure, kol jis pagaliau pasirodys.

– Ar galiu dabar pas tave užsukti? – klausia vyras. – Važiuoju taksi. Galėčiau būti po penkiolikos minučių.

Ji žvilgteli į laikrodį. Pusė šeštos popiet. Dar prieš kelias savaites Ana būtų sutikusi, bet dabar jos jau netenkina nuvogti vakarai arba greitosiomis sutarti pasimatymai su Viliu, tarsi paskutinę minutę jis stengtųsi įterpti ją į savo perpildytą dienos tvarkę.

Jo balsas dabar skamba tyliau. Taksi vairuotojas tikriausiai paslapčia klausosi, ką kalba garsusis keleivis įsimenamais veido bruožais, nuolatos šmėžuojantis televizijos Ketvirtojo kanalo naujienų laidose.

– Galėčiau pasilikti per naktį, brangioji.

– Šiandien nekaip jaučiuosi, Vili, mane kamuoja migrena, – išsisukinėja ji. – Paskambinsiu tau vėliau.

Jaučia, jog neturi jėgų ginčytis. Kol vyras nepradėjo jos įkalbinėti, ji užvožia mobiliojo telefono dangtelį, tada visai išjungia telefoną ir sviedžia jį ant lovos greta storo motinos dokumentų ryšulio. Nėra įsitikinusi, ar pasiryš perskaityti šiuos paslaptinius dokumentus. Būdama gyva, motina niekada nemėgo kalbėti apie itališkąją savo gyvenimo dalį. Dabar, regis, jau per vėlu prisiminti tai jai gulint kape, atvertus šį dienoraštį ir paslaptinius užrašus. Ar spintoje slypi griaučiai, apie kuriuos Ana turėtų žinoti?

Ji ištraukia viršutinį popieriaus lapą iš krūvos. Motinos smulkiai prirašyta, kai kurios raidės susiliejusios, todėl vietomis sunku įskaityti. Viršuje prie lapo prisegtas raštelis anglų kalba: